

L'ensenyament del català a Itàlia: el cas de Venècia

ALBERT MORALES

Amb motiu del trentè aniversari de les Jornades Internacionals per a Professors de Català de l'Institut Ramon Llull, el darrer 6 de juliol es publicava en el digital cultural *Núvol* l'article «Els lectorats de català tenen múscul»¹. Més de 6.200 estudiants de 150 universitats d'arreu dels cinc continents han seguit els estudis de llengua i cultura catalanes gràcies a la Xarxa Universitària d'Estudis Catalans a l'Exterior de l'IRL. En paraules de Josep-Anton Fernández, cap de l'Àrea de Llengua i Universitats, aquesta és «una de les principals presències estables de la cultura catalana al món».

Aquestes xifres sorprenen molts catalans que viuen al territori i, tot sovint, els nostres estudiants, quan hi arriben per primer cop, no entenen per quin motiu han d'explicar per què han estudiat català; de fet, és molt recomanable i significatiu el testimoni de l'Alina Moser en el documental *Són bojos, aquests catalans!?* De retruc, el professorat ha d'activar el *discurs* quan, durant les vacances a casa, ens comenten allò de «Ah, però hi ha gent que estudia català a (ciutat/país de residència)?» M'agradaria donar a conèixer breument, a través d'aquestes pàgines de LLENGUA NACIONAL, la meva experiència com a professor a Itàlia de la Xarxa d'Estudis Catalans de l'IRL des de fa sis cursos.

La meva formació com a traductor i lingüista m'ha permès d'alternar la traducció i la docència de llengües a Catalunya, als Estats Units i a Itàlia. Arribo a Venècia l'any 2010, després d'un curs acadèmic com a professor de secundària a Chicago. Aterro a la Serenissima havent superat el procés de selecció de l'Àrea de Llengua i Universitats de l'IRL. En la sol·licitud optava a altres universitats d'Itàlia, d'Alemanya i dels EUA. Un xafogós matí de juliol del 2010 sona el mòbil. La trucada lul·liana em proposa una altra destinació: Ca' Foscari, a Venècia. *Arrivederci, Barcelona!*

A diferència d'altres països, com Anglaterra, França o Alemanya, en què els centres on s'imparteix català rondan la vintena, a Itàlia es pot estudiar en onze universitats diferents, en ciutats com Bolonya, Venècia, Càller, Milà, Nàpols, Roma, Sàsser, Torí i Verona:

Ciutats italianes amb centres universitaris que imparteixen assignatures de llengua catalana © Institut Ramon Llull. 2016

La Venetiarum Universitas in Domo Foscari (Universitat Ca' Foscari Venezia) neix l'any 1868 com a escola de negocis, una tria previsible tenint en compte la història de Venècia. El centre es proposa de donar als comerciants una preparació teòrica i pràctica adequades, i formar els futurs professors de matèries econòmiques.

Cada universitat de la Xarxa és un món i l'excel·lent personal del Llull ja em va avisar que a Venècia hi trobaria una de les joies de la corona de la Xarxa: el professor Patrizio Rigobon. Patrizio, un referent mundial de la catalanística com Til Stegman, Carsten Sinner o Joan Ramon Resina (entre altres), és un dels puntals d'aquesta potent xarxa a l'exterior.

Gràcies a ell i a la tirallonga de professors que m'han precedit, el català té a Venècia una trajectòria consolidada. Oficialment es reconeix l'opció d'oferir català a partir del curs 1974-1975. Gràcies a la iniciativa dels italians Giovanni Battista De Cesare i Giuseppe Tavani, i del sevillà-madrileny Carlos Romero, es va aconseguir que durant el curs 1976-1977 s'impartissin assignatures d'estudis catalans. Els inicis del català a Venècia s'articulen entorn dels estudis literaris —com en molts altres centres; la literatura medieval i, sobretot, Ausiàs March hi tenen un paper central— i posteriorment també s'hi incorporen assignatures lingüístiques. Les primeres assignatures són sobre poesia catalana del segle xx, des de Maragall fins a Espriu.

La posició privilegiada de Ca' Foscari, situada en una de les corbes més senyorívols del Canal Gran, permet d'observar la multitud de llengües que hi naveguen i que travessen cada dia el pont de Rialto i l'Acadèmia. Ara mateix, a Ca' Foscari s'hi estudien una vintena de llengües occidentals diferents, entre les quals hi ha alemany, albanès, anglès, basc, portuguès, búlgar, català, eslovè, espanyol, francès, llengua italiana de signes, grec modern, polonès, ro-

1. <http://www.nuvol.com/noticies/els-lectorats-de-catala-tenen-muscul/>

manès, rus, serbocroat, suec o txec. Si hi sumem les orientals, l'oferta docent augmenta a trenta-cinc.

Aquesta rica oferta implica, doncs, un context en què el professorat ha de moure cel i terra per garantir un nombre mínim d'estudiants cada curs. Ca' Foscari té 19.419 estudiants, dels quals un miler, aproximadament, estudia llengües occidentals (la majoria tria llengües com l'anglès, el francès, l'espanyol, el portuguès o el rus). Institucionalment s'està fent un esforç (mínim) perquè s'inscriguin més estudiants a les assignatures amb «pocs» estudiants. Durant el curs 2015-2016 una seixantena d'estudiants van assistir a les classes de llengua, literatura i cultura catalanes que s'ofereixen durant tot l'any a Ca' Foscari. En altres universitats italianes, el nombre d'inscrits supera el centenar.

Aquestes xifres s'han mantingut força estables en els darrers anys. Els estudiants s'acosten a la nostra llengua per motius professionals, per amor (a una ciutat —normalment, Barcelona—, a un equip de futbol, a un llibre, a un paisatge, a una persona o a les arrels familiars), per curiositat intel·lectual, per facilitat (ja parlen una o dues llengües romàniques i la cursen com a lliure elecció) o per tenir una oferta diferenciada i de qualitat (amb beques, exàmens de certificat oficials o complementarietat amb referents com Patrizio Rigobon o Enric Bou). Com indicava Fernández, doncs, el català «atreu els estudiants, que descobreixen una llengua diferent, cosa que els diferencia d'altres graduats amb llengües majoritàries».

El professorat de la Xarxa, normalment, ha de fer tots els papers de l'auca (dissenyador, traductor, maquetista, editor, dinamitzador cultural, professor, etc.) per fomentar l'estudi de la llengua catalana i, a més, en nombroses ocasions cal nedar contra corrent i en condicions poc favorables. Com moltes altres institucions, els darrers anys l'IRL ha patit fortes retallades i la Xarxa se n'ha ressentit. A més, a Itàlia l'expansió del català té dos grans reptes.

En primer lloc, a Itàlia en tenim un de relacionat amb la representació mediàtica del fet català. Al *bel paese* termes com *català* o *catalanisme* tenen mala premsa, sobretot per la visió de la *caverna* que reproduïxen alguns corresponents italians en els mitjans italians (hi ha excepcions com la periodista Elena Marisol Brandolini o les versions en italià dels articles i les cartes al director del Col·lectiu Emma).

Per tant, qualsevol substantiu acompanyat de l'adjectiu *català* és, inicialment, sospitós, sobretot al nord. Des del Vènet he constatat que la Lluga Nord és un obstacle per a la difusió del fet català, i de la llengua i la cultura catalanes. Aquesta formació s'ha apropiat del relat del nacionalisme català i, atès el

seu tarannà racista, insolidari, antieuropeista i conservador, s'han convertit en uns «aliats no desitjats —i en alguns casos indesitjables— del procés sobiranista català», segons Eusebio del Val, corresponent històric de *La Vanguardia* a Itàlia.

En segon lloc, la consolidació del català a Itàlia té un obstacle burocràtic afegit, ja que una trentena de catedràtics de literatura espanyola (molts d'ells adscrits a l'Associazione Italiana di Ispanisti Italiani (AISPI) han signat una carta per tal que el català no formi part d'un grup d'assignatures acadèmiques (el castellà sí que hi és) que donaria al català plena «ciutadania acadèmica» com a llengua viva.

Cal dir, però, que els estudiants continuen trobant un al·licient per a continuar estudiant català i en universitats com la de Torí el nombre d'estudiants per al curs 2016-2017 ha crescut. Hi contribueixen altres factors com la imatge que Catalunya i Barcelona projecten al món, el Barça, els casals i associacions de catalanòfils o la presència catalana en esdeveniments culturals de primer nivell (per exemple, des del 2009 Catalunya compta amb una exposició pròpia a la Biennal de Venècia i en el 2017 Catalunya serà la protagonista de la Fira de Bolonya, la més important del món del llibre infantil i juvenil).

La Xarxa d'Estudis Catalans a l'exterior, per tant, és una de les anomenades «estructures d'estat» (més tangible que no pas simbòlica) que, malgrat les condicions adverses dels darrers anys (esperem que la tendència canviï ben aviat), continua donant bons resultats.

Ja fa sis anys que el Lull no vol expandir la Xarxa, sinó que vol reforçar-la i consolidar-la. La nostra missió és, com afirmava Josep-Anton Fernández, «potenciar que l'alumnat de fora vingui a les universitats per conèixer el país i la llengua». És a dir, hem de fer que els estudiants s'enamorin des de la distància d'una llengua i una cultura (que normalment desconeixen fins aleshores) per esperonar-los a tenir-hi una cita a cegues i conèixer-les en persona, amb les seves virtuts i defectes.

Aquest estiu, un brillant estudiant venecià s'ha traslladat a Barcelona per cursar durant els pròxims anys un màster relacionat amb la traducció i la lingüística. Tot i que sovint haurà de contestar preguntes com «Per què has estudiat català a Venècia?» o «Com és que parles tan bé català?», desitjo que pròximament canviï la tendència i aviat no hi hagi estudiants que, com l'Alina, s'hagin de preguntar allò de «Són bojos, aquests catalans!?» ♦